

K LIKVIDAČNÍMU PROTIČESKÉMU HENLEINOVSKO-NACISTICKÉMU PLÁNU

Zdeněk Šamberger

Nelze opomenout, že náměty na paralyzování českého živlu v prostoru střední Evropy, včetně případného masového přesídlení nebyly ve své podstatě ničím novým a zcela neznámým. Již za trvání habsburské monarchie se vyslovovaly některé kruhy německých extrémistů, že by Čechy s jejich slovanským horováním bylo nejlépe masově vysídlit do okupované a posléze přímo anektované Bosny a Hercegoviny, případně poslat rovnou na Sibiř. Také za první světové války v letech 1914-18 při námětech na vytváření pověstné Mitteleuropy. Podle strategických plánovačů a jejich představ se počítalo s českým národem, jakoby nebyl, či neměl napříště být.¹⁾

Po roce 1918 v navenek zdánlivě zkroceném výmarském Německu se to pod povrchem jen hemžilo organizacemi, jejichž jedinou ideou byla myšlenka revanše, to je zvrácení poversailleského uspořádání evropských poměrů v duchu předchozích vilémovských představ císařského Německa o světovládě.²⁾ Pozadu nezůstalo v tomto směru ani prostředí tzv. českých Němců, jejichž politická reprezentace od počátečního vzniku Československa se chovala protistátně, což projevila pokusem o ustavení tzv. Deutschböhmen s konkrétní snahou odtrhnout i další pohraniční území. 4. března 1919 došlo na více místech k pokusům o vzbouření, jež bylo možno potlačit až vojenskou silou.³⁾ V druhé polovině dvacátých let se zdálo, že ve vzájemných česko-německých vztazích dochází k určitému narovnání na základě tzv. aktivismu. Ovšem zápalná pochodeň hospodářské krize dokázala ničivým způsobem zatřást vzcházejícími nadějemi na snesitelné narovnání národnostních poměrů. Aby ovšem nástup Hitlera

¹⁾ Srov. publikaci *Chtěli nás vyhubit*, Praha 1962, s. 6-9.

²⁾ Tamtéž. Viz též *K problematice vývoje česko-(sudeto)německých vztahů před rokem 1938* od Zd. Šambergera in *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*, č. 10/2005, s. 7-99.

³⁾ 54 osob z řad Němců přišlo o život, přičemž na české straně došlo též ke ztrátám.

v Německu již předem znamenal počátek zmaru veškerých snah o nastolení věcných vztahů v národnostních poměrech. A to zejména v německo-české relaci. Tím spíše, že ze strany nacistického Německa došlo k jednosměrnému nazírání ve jménu mocenského silového řešení za absence sebemenšího náznaku demokratických přístupů a humanitních principů.

Po Hitlerově nástupu k moci dalo nacistické Německo velmi brzy najevo, že mu jde o návrat k dočasně ztraceným nárokům na velmocenské postavení, ne-li ucházení se o světový velmocenský primát ve smyslu slov písně, naznačující, že dnes nám patří Německo, zítra celý svět, jak to ostatně vyplývalo po přečtení Hitlerovy knihy *Mein Kampf*, považované zprvu v nejednom případě pouze za chvástavou propagandistickou rétoriku. Ovšem vystoupení Německa ze Společnosti národů, odmítnutí vojenského omezení a obsazení porýnského demilitarizovaného pásma a vyhlášení neomezeného zbrojního plánu, zejména letectva a loďstva, počínalo nabývat hrozivých forem, neslučitelných s versailleským mírovým uspořádáním Evropy. Bylo by možno vypočítávat dlouhou řadu ústupků, spojených s váhavostí západních velmocí. Zejména Anglie nijak nehodlala vůči Hitlerovi zakročit a volat jej k dodržování ustanovení, vyplývajících z mírových smluv. Přitom každé váhání velmocí jen politicky posilovalo Hitlera doma i navenek. Za klíčovou pokládána slabost při obsazení Porýní Německem na jaře 1936, neboť od této události bylo patrné, že západní velmoci postrádají vůli zásadně Hitlera v jeho již zřejmých agresivních záměrech zastavit. Sám Hitler měl mít pochybnosti, zda-li mu překročení Rýna projde beztrápně.⁴⁾

Jednostranné porušení demilitarizace Porýní a další beztrápné ohrožování stávajícího mírového pořádku v Evropě jen posilovalo sebevědomí nacistů, včetně také v diasporách německých národnostních skupin, nacházejících se

⁴⁾ Ubezpečil jej o tom tehdejší říšský ministr zahraničí von Neurath, předtím vyslanec v Londýně, na jaře 1939 poté ustanovený jako tzv. říšský protektor v Praze, který měl Hitlera předem ubezpečit, že Anglie určitě nezasáhne. Tím si měl Neurath do budoucna zajistit trvalou Hitlerovu přízeň.

mimo německých říšských hranic. Ohlasy tohoto vzrůstajícího sebevědomí byla tím spíše zasažena německá menšina v Československu, ne plně spokojená se svým údělem sdílet demokratické soužití s českým národem v nově vzniklém poválečném státě.⁵⁾ Bližší podrobnosti o problémech a nesnázích vzájemného česko-německého soužití v ČSR jsou známy z dosavadní početné literatury, zejména pokud šlo o prosazování a neblaze vzrůstající působení Henleinovy sudetoněmecké strany.⁶⁾ Henleinova sudetoněmecká strana se vedle vnitřního cílení na rozvrácení ČSR velmi účinně zaměřovala na podlamování dobré pověsti a autority Československa v zahraničí, zejména v Paříži a v Anglii. V obou případech tam působil Henleinův důvěrný druh Walter Brand. Do Londýna několikrát osobně zajel sám Konrad Henlein.⁷⁾

Po rakouském tzv. „anšlusu“ 12. března 1938, který znamenal vedle pohlcení Rakouska Německem též mocné posílení Henleinovy sudetoněmecké strany, po přijetí Henleina na jeho dožádání Hitlerem koncem března a s tím související zásadní poradou o dalším postupu SdP při rozbíjení Československa

⁵⁾ Němci, pro něž předtím neexistovalo nic než německé právo, vše ostatní pocítovali jako bezprávi. Tak charakterizován poválečný stav a názorové rozpoložení českých Němců ve sborníku Československo 1918-1938 – *Osudy demokracie ve střední Evropě*, Praha 1999, s. 124 (stať Evy Brokové).

⁶⁾ Viz blíže Biman, Kural.

⁷⁾ Viz zpráva Jana Masaryka z Londýna, Archiv MZV ZÚ Londýn, vyslanecké zprávy 1937, 4340. Komentování Henleinova chování se tentokrát týká jeho návštěvy Londýna v říjnu 1937. Viz též protokolární poválečné výpovědi Henleinova libereckého zástupce místopředsedy Neuburga, jemuž Henlein později již za války líčil své zážitky z londýnských návštěv. Viz NA/SÚA 301-139-3 (Neuburg, s. 434-5).

Do Londýna se dostavovali z pověření vedení SdP i samotného Berlína i další osoby s úkolem poškozovat pověst ČSR. Vyslanec Jan Masaryk o tom postupně referuje 22.7.1938 do Prahy: „V posledních čtrnácti dnech lze konstatovat v Londýně frontální útok propagandy, Bohužel mezi Hitlerovými důvěrníky je také náš Oldřich Kinský a jinak z občanů našeho státu hrabě Adolf Dubský a Karel Khuen. Kupodivu obzvláště zavile počíná si Kinský, který několika lidem, jež mi to sdělili, tvrdil, že Československo, jakožto bolševickou stvůrou, je třeba rozdrtit.“ Kinský zde též dále označen za monarchistu, který slepě slouží Hitlerovi proti ČSR, právě tak jako „světoznámá vyděračka, špiónka a podvodnice“, promadařsky orientovaná Steffi Hohenlohe.

Viz další in Archiv MZV, telegramy došlé č. 399/38. Srov. též in komentář Mnichov 1938, vyd. 2002, s. 22 a 90, pozn. 37. Stanoviska britské diplomacie přibližují hlášení československého vyslance Jana Masaryka do Prahy. (Viz publikace *Jan Masaryk, Depeše*

a po vyhlášení Henleinových požadavků na karlovarském sjezdu SdP, došlo v polovině května 1938 na zasedání vedení SdP k zásadnímu vyhodnocení stavu příprav na cestě ke konečnému cíli Henleinova hnutí. Výsledkem mělo být konečné rozkotání československého státního útvaru, nehledě k dalším konsekvencím, týkajících se celkového přetvoření geopolitické tvárnosti střední Evropy ve smyslu hegemonistických zájmů nacistického Německa.

V zápisu ze zmíněné zásadní porady s datem 18. května 1938⁸⁾ možno v jistém smyslu vedle dalších rozhodných opatření spatřovat impuls k vyhotovení osudového dokumentu, známého později pod titulem Grundplanung O. A. A to vzhledem k tomu, že v zápisu jsou již zmíněna některá hlediska, jež jsou poté v Základním plánu dále podrobněji zmiňována a dováděna až ad absurdum ve své zločinné pregnantnosti a dokonalosti.

Podstatným obsahem zápisu zároveň bylo stanovení další zásadní taktiky pro stranu SdP se zaměřením na konání národnostního referenda se současným vyvoláváním nepokojů v zájmu působení i na západoevropské mocnosti, aby se při své usmiřovací politice přiklonily k souhlasu s odtržením území od ČSR.

V zájmu bližšího ujasnění, jaké byly výchozí kauzální předpoklady, jež ústily v další řetězec navzájem spjatých událostí též ve vyhotovení dokumentu známého pod titulem Grundplanung O. A., je třeba si ujasnit sled okolností a předpokladů, jež předcházely či doprovázely vznik tohoto dokumentu, či ovlivňovaly koncipování úderných zničujících tézí uváděných v jeho obsahové náplni.

Základní startovní rovinou se stala porada tzv. nejužšího vedoucího kruhu, konaná dne 5. listopadu 1937. Této porady se účastnil ve funkci říšského ministra zahraničí Konstantin von Neurath, později pověřený funkcí říšského

z *Londýna*, vyd. 1996 Společnost Edvarda Beneše, k vydání připravila Věra Olivová.) Zde obsaženo též hlášení z 22.7.1938.

⁸⁾ Viz text zápisu in: *Acta occupationis, Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933-1947*, Praha 1964. Číslo dokumentu 137, s. 207-208.

protektora v okupovaném západním Československu.⁹⁾ Během ní Hitler přednesl celkový program své zamýšlené expanzivní politiky, nevyhýbající se použití vojenské síly. V první etapě mělo být obsazeno Rakousko a překvapivým náhlým útokem přepadeno Československo. V měsíci tohoto zvažování přispěl Hitlerovi nabídkou své alternativy Konrad Henlein, který svým memorandem ze 17. listopadu 1937 předestřel možnost rozložit a zničit ČSR za pomoci taktiky nasazení sudetských Němců jako páté kolony.¹⁰⁾ Tak byla v této chvíli též nastolena v plné šíři tzv. sudetoněmecká otázka s propagandistickým účelem ukázat před světem a zejména vůči Anglii Čechy jako utlačovatele Němců. Tím se počalo odvíjet osudově neblahé klubko dalších dějů, „ošemetný, zrádný listopad“, jak nadepsal příslušnou svou kapitolu ve své publikaci Konflikt místo společenství autor Václav Kural, zejména když v témže měsíci došlo k politováníhodnému osobnímu setkání lorda Halifaxe s Hitlerem s nedozírnými důsledky.

Na stezku své mocenské agrese – nakonec se skutečným válečným vyústěním – se vydal Hitler 20. února 1938 svým prohlášením, že nehodlá nadále trpět utiskování a utrpení 10 milionů Němců ve střední Evropě. Tím měl na mysli Rakousko a německou menšinu v ČSR. Nato v polovině března Rakousko zabral (tzv. „anšlusem“) a již koncem téhož měsíce (28.3.) přijal tajně v Berlíně Konrada Henleina k pokynům, jak dále postupovat v Československu v zájmu jeho zničení jako státu. Poté se stupňujícím napětím se stalo české pohraničí žhavou půdou za neustálých henleinovských z Německa podporovaných provokací. Československé vládě nezbylo, než v polovině května za pomoci částečného povolání záložníků v pohraničí učinit vojenská opatření. V demokratických kruzích západního světa byl 20. květen 1938 kladně hodnocen jako projev nezdolného českého odhodlání. Avšak Hitler to považoval

⁹⁾ Zápis z této porady viz *Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Serie D, Band II.* s. 47.

¹⁰⁾ Text Henleinova memoranda viz edice *Acta occupationis...* Známost taktiky páté kolony pocházela ze španělské občanské války, kdy Franco prohlašoval, že na Madrid táhne čtyřmi kolonami a v Madridě samém jej očekává kolona pátá.

za drzou provokaci malého národa proti velmoci a koncem května vydal směrnici pro svůj wehrmacht. Směrnice počínala větou: „Je mým nezměnitelným rozhodnutím Československo v dohledné době zničit vojenskou akcí. Jako termín stanoven 1. říjen 1938.“

Za těchto okolností, podmíněných nastalou výbušnou atmosférou, dospívá vedení sudetoněmecké Henleinovy strany k hodnocení již déle netaktizovat a bezohledně zamířit k prosazení svých záměrů vůči československému státu. Přičemž záměr byl předem jasný: Rozbít nenáviděný stát a okamžitě připojit poněmčené pohraniční území k říši ve jménu hesla „Heim ins Reich“.

Před nadějí naplnit tento uvedený, zprvu spíše propagandisticky laděný slogan skutkem, vystoupila do popředí otázka, jak dále postupovat a co dále činit. Zejména pokud o završení původně ještě před nástupem Henleinova hnutí diskutované spannovské¹¹⁾ představy šlo o řešení širší otázky geopolitického prostoru střední Evropy podle již starších hegemonistických záměrů. Přitom bylo zřejmé, že spannovské názory a náměty se již předem nesnášely s prosazovaným novým pojetím nacistů. Pod časovým tlakem formulované kompromisy mohly pak obstát pouze dočasně¹²⁾ převršeny slogany dravých a bezohledných nacistů.

Již předem určující bylo memorandum ze 17. listopadu 1937, kdy spannismus opustivší Henlein nabídl sudetské Němce Hitlerovi jako svou pátou kolonu k rozbití Československa. Osobní Henleinovo setkání koncem března s Hitlerem v Berlíně, kde došlo k upřesnění zločinných plánů proti malé demokratické zemi. Po přednesení provokativních požadavků vůči ČSR na karlovarském sjezdu SdP koncem dubna dospělo vedení sudetoněmecké strany

¹¹⁾ O sudetoněmeckých přívržencích Otmaru Spanna viz blíže Biman – Malíř a Václav Kural.

¹²⁾ Nelze nevidět, že i poté ve zpracovaném dokumentu Grundplanung je možno se při pozorném čtení a analytickém rozboru shledávat s některými kompromisními formulacemi a i s jemným patrným pnutím, vznikajícím z předchozích rozdílných stanovisek, usměrněných zřejmě přímo u ideologické centrály NSDAP. Po ustavení sudetské župy NSDAP bylo v letech 1939-40 se Spannovými přívrženci samotným Heydrichem v rámci čistky rázně

k vyhotovení situační zprávy z 18. května 1938. V této situační zprávě vyhlášena nepřijatelnost dalšího jednání s československou vládou o úpravě národnostních poměrů s požadavkem uplatnění karlovarských Henleinových bodů, ve své podstatě ohrožujících integritu ČSR svým pojetím vytvořit v rámci sudetské autonomie nacistickou totalitní enklávu v demokratické zemi. K tomu příslušela řada dalších již konkrétních organizačních opatření směřujících k vyhlášení národnostního plebiscitu v zájmu odtržení pohraničních území ve prospěch Německa. Nehledě k postupným dalším důsledkům, jež vyplývaly ať již zjevně, či implicitně z jednotlivých obsažených tézí, dalších náznaků podle konkrétních ustanovení.

Zmiňovaný „Lagebericht“ vedení SdP z 18. května 1938 obsahoval vedle zásadní výzvy k bojovému nástupu zároveň impuls k programovému vyjádření dalšího postupu a cíle. Zde pak možno hledat příčinný důvod k zahájenému zpracování obłudných tezí, obsažených poté v dokumentu zvaném „Grundplanung“.

Přitom zásadně nelze přehlédnout, že základním předpokladem byly subjektivní podmínky a předpoklady v samotném sudetoněmeckém prostředí, spočívající na představách, snahách i plánech sudetoněmecké strany a jejího vedení skoncovat s Československem. Bylo programově živeno a všeobecně šířeno přesvědčení, že není nadále únosné a neodpovídá ani předtím dominujícího německého živlu ve střední Evropě, smiřovat se s nastolenými demokratickými principy, jimiž se zásadně hodlala řídit Československá republika. A podřizovat se demokratickým principům a zásadám zejména ve vztahu a přístupech k jiné – v tomto případě české národnosti – to se považovalo v sudetoněmeckém spektru, živeném jak ze zdrojů radikálního nacionalismu, pozůstatky spannovské elitářské doktríny, tak nyní drtivě nastupující ideologii Hitlerova nacismu za krajně nedůstojné, ponižující a nadále již neúnosné. V plné

skoncováno. A to přímo v nejbližším okolí Henleina. Ten mohl být jen rád, že sám zůstal ušetřen, neboť někteří z postižených byli jeho blízcí přátelé.

míře převládlo hegemonistické stanovisko i způsob nazírání ztotožňující se s pangermánskými autoritativními a antidemokratickými cíli Hitlera.

Oprávněně vmetl prezident Edvard Beneš 2. září 1938 do tváře Henleinovy delegace, s níž byl donucen pod tlakem britské diplomacie jednat, slova: „Já sám a velká většina našeho národa jsme demokraté a nikdy nepřijmeme nacismus a totalitní doktrínu.“ A téměř prorocky přitom předpověděl: „Velmi dobře vidíme a chápeme, co čeká Německo, které prochází strašnou nemocí. Nacismus je leda zkáza.“^{12a)}

K vlastnímu dokumentu Grundplanung nutno uvést, že ten po svém zpracování v letním období 1938 obsahoval několik částí. Vedle rádooby ideovém celkovém zdůvodnění se zabýval organizačními otázkami, týkajícími se směrnic, podle nichž se mělo postupovat při konkrétním prosazování agresivních záměrů vůči Československu při souběžném celkovém ovládnutí středoevropského geopolitického prostoru podle nacistických představ. Obsahem nacistických tézí, námětů a pokynů byly ve svém krátkodobém či výhledovém časovém horizontu stanovena pravidla postupu a jednání, jež se týkala vedle určení základních politických hledisek jak konečného národnostního a jazykového řešení i kulturní oblasti, hospodářské sféry, tak i nezbytných hledisek vojenských z hlediska předpokládaného válečného střetu, kdy sudetským Němcům určeny mimořádné úkoly k podpoře předpokládané agrese proti ČSR. Závěrem vypočítána krutá opatření, jež měla následovat po okupaci vysloveně českého jazykového území s výhledem na potlačení česky mluvícího obyvatelstva v rámci tzv. konečného řešení české otázky. S bližšími otřesnými podrobnostmi je možno se seznámit z již opakovaně zveřejněných textů jak v německém podání, tak i v českých překladech.¹³⁾

^{12a)} BENEŠ. E.: *Mnichovské dny*, Praha 1968, s. 198.

¹³⁾ Poprvé dokument zveřejněn v publikaci *Český národ soudí K.H.Franka*, vyd. 1947 Min. informací, s. 36-39. Původní v pozůstalosti K. Henleina nalezený text dokumentu přiložen ke kauze K.H.Franka při soudním projednávání. [Viz MLS, SOA Praha]

b) 1964 Acta occupationis

c) ... 1960 Chtěli nás vyhubit

Vedle i dnes potřebné znalosti celého textu zmíněného krajně destruktivním potenciálem naplněného dokumentu je důležité znát bližší okolnosti pro pochopení smrtící nenávisti proti všemu českému. Doprovodná byla nenávist vymykající se veškerým humánním představám. Stačí zmínit již jen úvodem znějící odstavec o tom, že k rozbití Československa se nabízí podpořit rozkol mezi Slováky a Čechy tím, že Německo má napříště vystupovat jako garant pittsburské úmluvy s cynickým poznamenáním, že zde má Německo postupovat podle hesla rozděl a panuj!

Odtud pak zdůrazněna určující zásada a uplatňováno programově jako výchozí protičeské hledisko ve smyslu úvodem též herostratovsky vyhlášeného stanoviska, od něhož se odvíjely následné zkázonosné teze: „Postoj proti českému národu má být diktován nutnými požadavky německými a taktickými potřebami podle zahraniční situace. Národ český nemůže být považován za svébytný národ. Čechy byly v 19. století propagandou odcizeny německému a jest proto obrácení tohoto procesu zdůvodněno nezbytností Říše. V dějinách se nikdy již nesmí opakovat probuzenecká doba českého národa a proto je nutno od základu zničit všechny předpoklady. Proto musí být potlačena česká řeč, její úplné zmizení je v zájmu Říše.“

Z dokumentu zpracovaném koncem jara a v průběhu léta 1938 při zjišťování bližších okolností vyplývá, že nevznikl náhle z pera jedné redakce. I když nemůže být opomenuta zřejmá iniciativa v okruhu Henleinova vedení SdP. Z tohoto okruhu také podle povahy okolností nesporně vzešel základní nenávistný protičeský tón, kterým je dokument nasycen. I když zde nelze při pozorném čtení a vyhodnocování nepostřehnout v určité míře se svářící vlivové prvky předchozích zastánců spannismu a nesmlouvavých členů Aufbruchu s celkovým doplňováním původního textu od některých vyšších říšských složek NSDAP. V případech návaznosti na vojenské akce nelze vyloučit ani vliv

d) Mnichov v arch. dokumentech

e) naposledy v německém i českém znění in Praž. hist. studie.

Canarisova Abwehru.¹⁴⁾ Je navíc nesporné, že se nedalo uniknout konečnému zásahu či supervizi vyššími složkami NSDAP jak z okolí Hessovy ideologické centrály či prostřednictvím VOMI (Volksdeutsche Mittelstelle) pod vedením přímo Himmlerovi podřízeného SS Gruppenführera Lorenze. Bude ostatně ještě předmětem doplňujícího výzkumu ke stanovení, v jakých procentuálních proporcích se jednotliví aktéři či složky na dokumentu zvaném Grundplanung podíleli.

Ve stanovení bezprostředních účastníků, konzultantů a případných schvalovatelů výsledného dokumentu pozůstává rozhodnout otázku významu a platnosti tézí a ustanoveními vtělených do obsahu dokumentu pro praktické použití. Či zda byl dokument „in Kraft“, jak zní německý termín pro výkonnou použitelnost při dalším řešení otázek v dokumentu zmiňovaných a do jaké míry a v jakém rozsahu a jak dlouho byla stanoviska, uváděná v jednotlivých předmětných bodech platná či validní a v jakém rozsahu. Pochopitelně politicky a mocensky, nikoliv právně, když veškeré právní aspekty byly pomíjeny.

K otázce platnosti, či dalšího vlivu ve výše uvedených aspektech nebude nadbytečné dále pátrat již jen vzhledem ke kolísavému následnému oceňování významu tohoto dokumentu. Od údajného přeceňování, až po popírání jeho existence¹⁶⁾ či podceňování co do vlivu, až po trestuhodnou dnes se projevující u nás záměrnou lhostejnost. K bližšímu ujasnění faktického i potenciálního významu tohoto z henleinovské a širěji nacistické dílny vzešlého nebezpečného produktu bude třeba učinit několik pozastavení, aby bylo patrné, že bezvýznamný jak v době svého vzniku, tak později bez svého patřičného vlivu tento dokument nabyt. Naopak dokázal se postupně přímo i nepřímo připomínat

¹⁴⁾ V otázce účasti a vlivu přívrženců spannismu srov. stanovisko Václava Kurala s německým autorem Gebelem in *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*, 6/2000, stať Václava Kurala, s. 213-218. O vyplývající vlivu říšských složek viz stanovisko čs. právníků za procesu s Krebsem a spol. Viz doprovodný rozbor ve spisech k tomuto procesu in SOA Praha, fond MLS.

při jednotlivých zásadních i dílčích řešeních a dokázal se vnutit i do nejvyšších sfér nacistického spektra.

Neprodleně po svém dohodování vešel dokument při nejmenším v dílčí povědomost v zahraničním úřadu v Berlíně.¹⁷⁾ Bez znalosti o přípravě a dokončení dokumentu nemohl být z titulu své profese šéfa Abwehru Canaris, který ostatně vysílal k Henleinovi svého zmocněnce pplk. Crosscurtha, který jej zásoboval informacemi od pramene.¹⁸⁾

V duchu úvodního zásadního prohlášení byl v půli měsíce září 1938, kdy se schylovalo již k mnichovskému rozhodnutí – podle Chamberlainova scénáře a Hitlerovy režie, jak patřičně poznamenal v již zmiňované knize opět Václav Kurakl -, jednáno o „dalším řešení české otázky“. V doprovodném záznamu o jednání na uvedené téma se pravilo, že jde o to v „česko-moravsko-slezském prostoru“ nastolit trvalý politický pořádek. Pravilo se tu, že versailleským řešením se uprostřed německého zájmového území zřídil jako výbušné těleso Německu nepřátelský stát. Pročež je nutno opětně obnovit takový pořádek, který se v tisíciletých dějinách jako jedině účelný. To je podřízení tohoto prostoru německé svrchovanosti (Oberhoheit) a odtržením sudetoněmeckého území zbavit sudetské Němce českého imperialismu. Pochybuje se však, že je tím zajištěn v tomto prostoru trvalý mír. Nemělo se tehdy jednat pouze o otázku sudetských Němců, nýbrž především o politické uspořádání celého prostoru. Při zmínce o „českém zbytkovém státě“ uváděny možnosti vytvoření neutralizovaného českého státu, českého státu se „zvláštními vazbami k německé říši a zahrnutí českého území do německého říšského území.“¹⁹⁾

¹⁷⁾ tamtéž, s. 217.

¹⁸⁾ Ten dokonce opět z titulu svého pověření nemohl nesporně zůstat bez informací o zmínkách v dokumentu o součinnosti s wehrmachtem.

¹⁹⁾ V záhlaví zápisu uvedeno: Stab Konrad Henlein, Abteilung UA. Uloženo v NA/SÚA, fond MV-T, k 443 ve složce nadepsané Lösung deer sudetendeutschen Frage und Frage der TschSR. Ausarbeitung K.H. (Konrad Henlein). Připojen přehled čtyř výše možných alternativních řešení, obsahujících varianty opatření s doprovodnými podklady: 1/ Návrhy K. Henleina k řešení české otázky. 2/ Návrhy k hlasování lidu. 3/ Návrhy ku zřízení neutrálního českého státu. 4/ Návrhy ku zřízení českého státu ve zvláštním vztahu k třetí říši. 5/ Návrhy

Úvodem textu tohoto dokumentu poznamenáno, že základní plán (Grundplanung OA – dále jen GPOA) se vztahuje především na hlediska národnostně politická, i když jsou zároveň zastoupeny i úvahy zahraničně politické, vojenské a další. Ty ovšem opět uváděny ve vztahu k zásadní národnostně politické otázce.

Bude ještě otázkou dalšího podrobného vysledování a posouzení, v čem a jak teze dokumentu Grundplanung se projevovaly a nacházely své uplatnění v zásadních i jednotlivých případech, a to zejména při následujících represivních opatřeních vůči českému národu.

Je např. očividné, že již ve chvílích mnichovského rozhodování koncem září sestavuje Henleinův vůdcovský štáb alternativy dalšího naložení se zbývajícím teritoriem ČSR. Konstatovalo se ve chvíli, kdy ještě dosychaly podpisy na právě vzniklém pro západní demokratické velmoci potupném dokumentu, že se sice podařilo odstranit „uprostřed německého území versailleský protiněmecký sud prachu a zbavit sudetské Němce českého imperialismu“ (sic!), ovšem nejde ještě o konečné uspořádání celého středoevropského prostoru z hlediska zájmů německé říše, Proto se zvažovalo, jak jít dále a jak nejlépe podrobit teritorium střední Evropy německé hegemonii ve stylu Henleinova memoranda Hitlerovi ze 17. listopadu 1938 a v duchu tezí dokumentu Grundplanung.²⁰⁾

Hitlerův vpád do Česko-slovenska 15. března 1939 se též již plně udál v intencích zmíněného plánu. Ostatně i politicko-ideové zdůvodnění vpádu a

na zřízení českého zbytkového státu bez omezení jeho výsostných práv. 6/ Návrhy na pojmutí českého státu (prostoru) do německé říše. 7/ Návrhy na zvláštní úpravu těšínské země (východní Slezsko). 8/ Návrhy na skici o ujednáních mezi německou říší a ostatními velmocemi. 9/ Stav obyvatelstva v politických okresích tzv. Sudet. 10/ Základní plánování k návrhům 1 až 8. 11/ Opatření K. Henleina proti komunistům a Čechům, jakož i návrhy ku zřízení Freikorpsu.

V téže složce se také nachází původní německé znění dokumentu Grundplanung.

²⁰⁾ Viz V. Kural, tamtéž, s. 218.

Hitlerem vyhlášený protektorátní okupační statut ze 16. března 1939 zcela odpovídaly a byly přímo vyvozovány z tézí dokumentu GPOA.²¹⁾

Z fundamentálního postulátu dokumentu Grundplanung vycházely také směrnice berlínského zahraničního úřadu, vybavujícího nastupujícího tzv. říšského protektora v Čechách a na Moravě pokyny k jeho postupu při výkonu jeho funkce, jež mu ukládaly jako prioritní hledisko usilovat jednak o rozdrčení (Zerschlagung) české vůle k vlastní státnosti, přičemž se za neméně důležité považovalo „bezpodmínečné začlenění českomoravského prostoru do velkoněmecké říše“.²²⁾

Neprodleně po 15. březnu 1939 s odvoláváním se na GPOA vznikly v kruzích nacistů diskuse, jak dále řešit tzv. „českou otázku“, jak byl „problém co dále s Čechy“ nazýván. Bylo nepředstavitelným pomyslením trpět český pozůstatek ve střední Evropě. Neprodleně se vyskytovaly úvahy o přestěhování a vystěhování a odkazováno vedle Sibíře i na zámoří. V zasvěcených nacistických kruzích se tradovalo, že v Himmlerově štábu se měl vyskytnout názor, že česká otázka by mohla spočívat v opatření sedmi milionů rakví (sic!).²³⁾

Česká existence byla již dříve téměř tradičně popírána v očích krajních německých ultranacionálů. Takže nacisté měli v tomto případě snadno na co navazovat. Byl to ostatně sám Hitler, který ještě před převzetím moci v létě 1932 v přítomnosti vyšších nacistických činníků měl prohlásit: „Českomoravská pánev bude kolonizována německými sedláky. Čechy

²¹⁾ Šlo o názorovou přímou návaznost na úvodní téze dokumentu Grundplanung a na zvažování štábu K. Henleina. (Viz dokument č. 2, in publikace *Chtěli nás vyhubit*, s. 41-45.

²²⁾ Brandes, s. 149. Zároveň licoměrně připomenuto, že se má přihlížet k „zachování českého národního svérázu“. I když zřejmě zatím, známe-li pak návrh v roce 1940 Hitlerovi na potlačení české identity.

²³⁾ Z výpovědi Jaroslava Krejčího před Národním soudem 29.1.1946: „Als sich mir im Jahre 1940 Dr. Schwabe als Vizepräsident des Landesamtes von Mähren vorgestellt, erklärte mir, die führenden deutschen Kreise sehen in dem Problem der tschechischen Nation nur die Frage der Beschaffung von 2 Millionen Sorgen“. Citováno německy in *Acta occupationis*, s. 421 pod položkou č. 316.

vystěhujeme na Sibiř nebo do oblasti volyňské. Ze středu Evropy musí odejít.“²⁴⁾ Skutečně také o sibiřském vystěhování Čechů viz pak i zmínky v oficiálním dokumentu, zvaném Generalplan Ost z 22. 4. 1942.²⁵⁾

Byly také vznášeny náměty na rozdělení českého jazykového prostoru mezi okolní říšskoněmecké župy. Samostatný „rozbor“ podal přidělenec říšské branné moci u říšského protektora generál Friderici.²⁶⁾ Z jeho sofistikovaně se tvářícího podání z 12. června 1939 je patrné, že měl určitou povědomost o hlediscích dokumentu Grundplanung.

V úvodním komentáři ke svému memorandu Friderici podotýkal: „Tisíc let žijí Němci a Češi v českomoravském prostoru. Nikdy se nemilovali. Většinou se nenáviděli. Tak tomu bude i v dalším tisíciletí, nepřistoupíme-li k tomuto problému zcela novým způsobem. Příčina vzájemného odporu obou národů je dána prostorem a vyplývá z národnostních problémů.“ Dotkl se toho, že ten národ, který byl právě u moci, využíval své síly k tomu, aby vnutil podrobenému svou národní vůli a pozvedl svůj blahobyt na úkor slabšího.

Posléze se shodně s tímto dokumentem Friderici výhledově ztotožnil, a to i s řešením ve smyslu vystěhování či s alternativou individuálního rozptýlení českého živlu v německém prostředí. K tomu se odvážil poznamenat, že radikální prostředek fyzického vyhubení není za normálních podmínek možný, čímž cíle musí být dosaženo jiným způsobem. (sic!)

Při zavření vysokých škol 17. listopadu 1939 s perzekucí studentů a s jejich zavlčením do koncentračního tábora počal být naplňován plán GPAO předpokládající především likvidaci české inteligence. Započato tak s rušením českého vyššího školství a poté i s postupným omezováním škol středních. Oprávněně a pravdivě prohlašoval jeden z četných ilegálních letáků, že „výstřely 17. listopadu byla hitlerovským režimem zahájena etapa jeho

²⁴⁾ Viz H. Rauschning, *Gespräche mit Hitler*, I. Auflage, Europa Verlag New York 1940, s. 42.

²⁵⁾ Srov. *Acta occupationis Bohemiae et Moraviae 1964*, sub. dok. 371, s. 467.

²⁶⁾ Srov. dokument č. 3 in *Chtěli nás vyhubit*, s. 46-50.

násilnického postupu vůči českému národu, to je etapa jeho úplného zničení jako národa.²⁷⁾

Z dalších likvidačních opatření předpokládaných GPOA byla průběžně uplatněna řada rušivých zásahů v hospodářské a finanční sféře (též za pomoci uplatnění nelidských rasových zákonů), nemluvě o faktickém zrušení Hitlerem v březnu 1939 proklamované autonomie po nástupu Reinharda Heydricha včetně jeho zásahů do struktury správních orgánů za pomoci německých vládních komisařů a tzv. „správy z pověření říše“.

Heydrich po svém příchodu do Prahy koncem září 1941 prohlásil, že generální linie se musí orientovat na to, aby Čech neměl v tomto prostoru konec konců co pohledávat.²⁸⁾ Zároveň v tomto směru určil „úkoly blízké“ a „cíl konečný“. Tím měla být likvidace Čechů, případně jejich vysídlení. Opět v duchu základního plánu GPOA z léta 1938!

V důsledku překvapivých vojenských vítězství z jara a v létě 1940 na severu a západě Evropy se cítily povzbuzeny radikální kruhy uvnitř NSDAP a SS ke zrušení všeho, co bylo předtím údajně řešeno s ohledem na zahraničně politické důvody. Za takový případ považovaly tyto radikální kruhy v podstatě i ustavení říšského protektorátu Čech a Moravy s von Neurathem v čele jako bývalým vyslancem Německa v Anglii. Vyskytlo se více návrhů jdoucích až k Hitlerovi - zejména od gauleiterů s protektorátem sousedících žup - na rozkouskování jazykově českého území, dokonce zčásti žádáno přičlenění k jejich župám.

Aby čelili Neurath spolu s K. H. Frankem tomuto ohrožení, týkajícímu se následně i jejich funkcí, vzali tito v nejednom za vděk argumentaci z dva roky předtím sepsaných tezí dokumentu Grundplanung, aby přesvědčili Hitlera o

²⁷⁾ Viz Chtěli nás vyhubit, s. 22.

²⁸⁾ Viz Heydrichův projev 2. 10.1941. Citován in *Chtěli nás vyhubit*, s. 125-137.

nutnosti zachovat nadále – i když dočasně do konce „vítězné války“ - správní strukturu protektorátu v jeho jednotícím celku.²⁹⁾

O tom, že protičeské likvidační záměry, obsažené v tezích GPOA byly vyznáním nejen SdP a nižších nacistických složek, nýbrž i přesvědčením nejvyšších představitelů NSDAP vyjevil sám Adolf Hitler ve svém projevu k Háchovi a protektorátní vládě v den Heydrichova pohřbu v Berlíně 9. června 1942. Ve svém proslovu vyslovil krajní nespokojenost s českým národem a jeho neloajálním postojem a zavazoval Háchu k nápravě. V případě, že nedojde k jinému chování Čechů vůči říši, kategoricky pohrozil vysídlením. „Nejste-li schopni pochopit vážnost situace a změnit poměry,“ prohlásil Hitler, „pak bude český národ odstraněn z Evropy. Máte poslední příležitost a to je mé poslední varování.“³⁰⁾ Jen dodatkem ještě Hitler podotkl: „Má rozhodnutí budou uskutečněna i kdybych nepřežil. Můj nástupce a vedoucí kruhy Německa jsou téhož mínění a budou podle toho jednat.“

K poslednímu dovolávání se odkazu GPOA došlo na jaře 1944 v době očekávání angloamerické invaze do Francie, kdy nacistické špičky předpokládaly, že v případě odražení či zadržetí této invaze by mohla nastat možnost kompromisního míru s ponecháním Německu částí teritoriálního nacistického lupu, zejména ještě před vypuknutím války získaného území Čech a Moravy. Tehdy Karl Hermann Frank svolal do Karlovy Studánky shromáždění své vedoucí nacistické elity a funkcionářů NSDAP z protektorátu i sudetské župy, aby vyložil svůj plán na zachránění nacistického statu quo ve střední Evropě a nevydání Čech a Moravy z bezprostředního vlivu německé hegemonie. Přímou i nepřímou se přitom zaklínal tezemi, známými a odvozovanými z hledisek nacházejících se v dokumentu Grundpalnung OA.

Je pochopitelné, že rozboru tezí a z nich vyplývající argumentace dokumentu Grundplanung by bylo potřebné věnovat širší pozornost z hlediska

²⁹⁾ Blíže odkaz na Brandes v podkapitolách Plány sousedů a Reakce říšského protektora a státního sekretáře, s. 127-133.

dalších dopadů jednotlivých postulátů s jejich použitím či uplatněním v průběhu vývoje událostí v dalších letech. Až k pověstnému referátu K. H. Franka v Karlově Studánce v předjaří roku 1944.³¹⁾ Zatím bylo možno se spojit pouze s náznakovými odkazy.

Závěrem nutno upozornit, že nejnověji došlo k závažnému upozornění³²⁾ na existenci počinu libereckého advokáta Waltera Hergla, který se pokusil již rok před sepsáním dokumentu Grundplanung, to je roku 1937, dopravit do Německa své stanovisko s náměty na řešení německo-české otázky s cílem, aby byl s jeho náměty a závěry seznámen přímo Adolf Hitler.³³⁾

Skutečně stojí pro nás za podstatné zjištění, že mezi Němci v českém pohraničí existovaly různorodé tolerantního politického myšlení neschopné síly a demokratických názorů se štítící kruhy, sjednocené však nenávistí proti všemu pokrokovému a demokratickému, nemluvě o protičeské smrtelné nenávisti shodné s dokumentem Grundplanung.

³⁰⁾ Německý opis proslovu viz in NA/SÚA, fond 109-430/4-6.

³¹⁾ Viz *Chtěli nás vyhubit*

³²⁾ In: sborník *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945, 10/2005*, vyd. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n/L., statě Romana Říhová, *Memorandum „Německo-česká otázka v rámci celoněmecké politiky a otázka jeho autorství“*, s. 187-236 a Václav Kural, *Memorandum Hergl a formování strategických sudetoněmeckých cílů v české otázce*, s. 237-252.

³³⁾ Na dožádání z Berlína se vyjádřilo německé vyslanectví v Praze blíže o Herglovi jako o Henleinovu oponentovi s tím, že věcné líčení pokud se nevztahuje na SdP, je zčásti výborné. Hergl je popsán jako analytik, jehož velká věcná znalost propůjčuje jeho líčení věcnou hodnotu. „V politickém písemnictví bude existovat málo prací o Československu, které by mohly soutěžit s touto ohledně věcných znalostí, psychologického poznatku a vhodnější formulace,“ sdělovalo pražské německé vyslanectví, aby své dobrozdání uzavřelo zjištěním: „I když nemůže být Herglovi dílu připsána vlastnost, aby sloužilo jako směrnice pro politiku v sudetoněmeckém prostoru, přesto stojí za přečtení.“

Text podání s vyjádřením stanoviska někdejšího německého vyslanectví v Praze dnes uložen in Bundesarchiv Berlín, fond R 43 II/1496a, Blatt 1. s dopisem z 4.3.1937 Hergla přímo Hitlerovi. Dnes uložena další verze Herglova podání (k němuž se později Hergl jako autor nehodlal plně hlásit) v Mnichově in Institut für Zeitgeschichte München též viz dopis Hergla Sudetoněmeckému archivu v Mnichově Akz 4747/83.

³⁴⁾ Herglovo memorandum vzniklé roku 1937 se nachází in Bundesarchiv Berlin, Bestand Reichskanzlei R 43 II/1497, fol. 240.261. Pod nadpisem „Die deutsch-tschechische Frage im Rahmen der gesamten deutschen Politik. Vertrauliche Denkschrift eines Sudetendeutschen als Grundstein der politischen Großplanung Sudetendeutschlands. Blíže o memorandu rozpracováno ve sborníku *Historie okupovaného pohraničí 10/2005*.

Naznačuje-li liberecký advokát Walter Hergl jako autor, že hovoří za liberecký okruh sympatizantů, s nimiž své stanovisko konzultoval. (Je známo, že mimo jiné ovšem i s německým konzulem v Liberci, jinak členem Sicherheitsdienstu SS.) Svědčí to o charakteru politického myšlení sudetoněmecké inteligence jako takové, máme-li na mysli i další, zejména liberecké prominenty.

Češi byli obviňováni za to, že zabírají území, patřící Němcům, za přisvojování si údajně německé Prahy za svou, že vlastně sídlí v srdci Německa a jsou stálým bočním ohrožením německé říše atd. apod. Nelze citovat všechna, bohužel někdy až téměř tradičně opakované nehoráznosti. Byly by téměř úsměvné, pokud by však ve svém shrnutí nebyly implikovány v rozhodném existenčním dilema přežití jednoho či druhého. Jen jeden může zůstat, buď Čech nebo Němec, jak to nebezpečně vyhocoval Hergl. V tomto v souladu s dokumentem Grundplanung a ve shodě s pozdějším Heydrichovým otevřeným výrokem. Podobné shledávání shody či odlišností bude nesporně ještě předmětem jemného porovnávání obou dokumentů. A to Herglova memoranda s dokumentem Grundplanung.

Obsahové a ideové zaměření rozsáhlého bojechtivostí prostoupeného memoranda je patrné již z nadpisů či hesel k některým kapitolám či obsažnějším odstavcům, aby bylo možno si učinit alespoň dílčí obraz o Herglových názorech a představách.³⁴⁾

Základním autorovým motem jeho memoranda je volání k útoku proti všemu v ČSR, jak to žádal údajný zájem obrany sudetských Němců. Záštitou mělo být začlenění do velké hry sil pod říšskoněmeckým vedením. Jako cíl boje se uvádělo spolu s ochranou sudetoněmeckých zájmů jedním dechem získání prostoru jako poslední míry všech věcí, jak podotýkáno. S vyhlášením, že plné získání prostoru je maximálním cílem. „Žádné zaslepení: boj na život a na smrt,“ tak zněla vyhlašovaná hesla spolu s rádoby vědeckým zdůvodňováním nároků. Za doprovodu vždy rozsáhlé argumentace k nárokům německé

hegemonie vůči českému elementu. Spolu s texty rozvláchného propagandistického zdůvodňování dalších nároků zde bylo přítomno i volání po nové východní politice s požadavkem „reálné tvrdosti“ k prosazování neodbytných zájmů německví. Přitom se považovalo za samozřejmé „nacionálně státní přivtělení k říši“.

Maximálním cílem mělo být plné dobytí a získání celého sudetoněmeckého prostoru. K čemuž podle libereckého advokáta Hergla mělo dojít za naléhavého předpokladu „znovu přiostrit politické myšlení“, objasňovat si toto myšlení a posilovat se v něm. A především „se osvobodit ode vši sentimentality demokraticko-pacifistického zaslepení a všeho nepřírozeného humanistického pomatení“. Zejména když, jak prohlašoval autor memoranda, „v konečném důsledku nejde v boji o nic jiného, než kdo zde zůstane, Čech či Němec! Jen jeden může zůstat a být pánem, druhý musí ustoupit. V dějinách neexistuje trvalé soužití pospolu ve stejném prostředí!“ Nehledě k uvedení, že sudetské Němce rozhodným způsobem zaměstnává otázka vztahu k Čechům. A to s tím cílem získat též jejich zemědělskou půdu pro Němce s koncem české národnosti na této půdě. Zde nastolena otázka, zda germanizaci uplatnit jedním rázem či pozvolna a jak se zbavit českých vlastních vlastníků. „Půdu českého národa lze zabavit dvěma způsoby: Vyhubením nebo vyhnáním,“ vyhlášovalo se zcela bezostyšně s ďábelskou arogancí!

K. H. Frank nebyl jediným sudetským Němcem, který bájil o tak hezkých slovech jako vysídlení, germanizace a „zvláštní zacházení“. Jeden dokonce přistoupil již v roce 1937 s netajeným požadavkem odstranit Čechy z jejich domova i třeba za cenu boje. Dr. Walter Hergl, tehdy advokát v Liberci a po válce vládní rada bavorského ministerstva práce se nestyděl napsat takové věci jako „... konečný cíl je celkem jasný, my si přejeme zemi jako německou půdu, tedy ukončení české národnosti na této půdě. Žádnou zbloudilou humanitu...

Vedle vyznačené krvavé cesty odčeštění sudetského prostoru je myslitelná nekrvavá cesta vytlačení nebo vyhnání.³⁵⁾

Potud ukázky z klasobraní podobného kréda libereckého advokáta Waltera Hergla, dokazující nad slunce jasnou jeho názorovou spřízněnost s tezemi dokumentu Grundpalmung, nemluvě o obdobných výrocích a smýšlení samotného Hitlera.

Projdeme-li takto, byť jen stručně, pro české etnikum připravený holokaust, můžeme se jen podívat nebetyčné aroganci, s níž se chovají zřejmě trvale nepoučitelní Henleinovi neonacističtí pohrobci,³⁶⁾ dříve spoluúčastní nacistických zločinných plánů, když svým názorovým zaměřením napomáhali ať již vlastními činy či jen podporou přivést znacizované Německo ke zkázonosným koncům roku 1945. Čímž přispěl i tak naplnění sudby Heinricha Heina projevené ve verších jeho básně pod titulem Německo. Zimní pohádka.

Titíž, jejichž zločinné hnutí, kterého byli účastníky, připravovali totální zničení českého národa, se odvažují – jakoby v duchu úsloví, že zloděj křičí, chyťte zloděje, obviňovat z genocidy druhé a dokonce vyhrožovat soudní žalobou u mezinárodního tribunálu.

Jestliže se německé inteligenci obecně vytýkalo, že při řešení dilematu v příklonu osvícensky humanistickému ke Goethovi či Bismarckovi jako muži krve a železa, získal přednost Bismarck s jeho vyústění až k Hitlerovi. Tím pak více to platilo o liberecké německé „elitě“, jejímž jménem a po konzultacích s ní měl advokát Walter Hergl své memorandum předkládat.³⁷⁾

³⁵⁾ Z přílohy ke stati Václava Kurala „*Memorandum Hergl...*“ in: *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945, sborník č. 10/2005*, s. 254. (Kural zde cituje slova z knihy J. W. Brügel, býv. tajemníka minbistra Czecha, zastupujícího německou sociální demokracii v čs. vládě před rokem 1938, *Tschechen und Deutsche 1939-1946*, vyd. 1974.)

³⁶⁾ Dokonce do svého vysokého věku donedávna dožívající na vedoucích funkcích krajských sdružení. Jmenovitě to platí zejména o tzv. Vitikobundu se Sebekowským a dalšími bývalými členy SS. Nemluvě dále o Zogehaunovi, za války nejvyšším předáku Hutlerjugend v protektorátu Čechy a Moravy, libereckém Eugenu Lembergovi apod.

³⁷⁾ Německé dilema mezi Goethem a Bismarckem za příznačně rozhodující ve své fatálnosti s katastrofálními konci považoval zvěčnělý profesor germanistiky na pražské Univerzitě Karlově Eduard Goldstücker. Možno jen poznamenat, že nelze pominout Heinovo varování,

uplatněné v básnickém díle Německo. Zimní pohádka z roku 1844 kritickosatirických veršů, jejichž prostřednictvím na básníkovu závěrečnou otázku, jaká že bude budoucnost Německa, byl pomyslnou bohyní odkázán k nahlédnutí do páchnoucí sluje.

Nejtrapnější je ta skutečnost, že mnozí pohrobci Konrada Henleina, nemluvě o neonacitech, nejsou dodnes schopni pochopit, že ideologie Hitlerova nacismu ve své podstatě znamenala návrat do nejtemnějšího středověku.